

ЖЕНА У СПОРТУ - ИСТИНА ИЛИ CONTRADICTION SYMPTOMA

Сажетак

Политички активизам жена с краја XIX и 60-тих година XX века, којим се тежило осигурање полне једнакости и окончање дискриминације пренет је и на спортске организације и на целокупан систем међународног спорта, који се овим проблемом, мање или више успешно бавио током целог прошлог, као и у првој декади овог века. Блиско прошло време припада „Трећем периоду промена“ у коме се очекивало да дође до веће укључености жене у спорту. Овај период је испуњен активностима, агендама, декларацијама, али и резултатима истраживања којима се афирмише значај и улога спорта и даје правац за интеграцију жене на свим нивоима пирамиде спорта. Обојен „академским бојама“, ово је период у коме се сумира учињено и даје оквир нове стратегије. Ово је временски оквир унутар кога се региструје много противуречних знакова (*contradictio symptoma*) између намере - активности - резултата да се непосредно учешће жена у спорту и физичкој активности увећа, као и да жена буде ангажована у телима која руководе и доносе одлуке у спорту. Резултати су остварени, учешће је стигло до прага бројчане равноправности, како у физичкој активности, тако и на ОИ, али се, с друге стране, уочава да се број жена тренера смањило, да је жена - тренер која тренира мушкарце реткост, односно да је реализација лидерске позиције жене у спорту пуна контрадикција, испуњена документима, сиромашна учинком, далеко и од простог бројчаног учешћа.

Кључне речи: ЖЕНА / СПОРТ / РАВНОПРАВНОСТ / МЕЂУНАРОДНЕ ИНИЦИЈАТИВЕ / ПРОТИВУРЕЧНОСТИ / ОЛИМПИЈСКИ ПОКРЕТ

ГЕНЕЗА ПРОБЛЕМА, ОДАБИР ЦИЉЕВА И АКТИВНОСТИ ЗА ПРОМЕНЕ

Учешће жена у спорту, пре свега на такмичењима, као његовом манифестом просто, одвија се уз процес изградње међународног система спорта. Ако се као датум почетка овог процеса узме оснивање Међународног олимпијског комитета (МОК), историја бележи многа контрадикторна стања у даљем развоју, пре свих ОИ у Стокхолму (1912), као моменат преокрета, када су жене по први пут такмичиле у пливању, и када је 11 нација послало укупно 53 спортисткиње. Пре ових Игара учешће је било без претходне саглас-

ности МОК-а, бројчано симболично и то само у тенису и голфу. У мешовитој посади у једрењу, жена је освојила прву медаљу на играма у Паризу (1900). Учешће жена у Стокхолму је јединствено у односу на пливање, као врло популарном спорту тог времена, али и у односу на одлуку Скупштине МОК-а (1911) која се о овом учешћу изјаснила, што је констатовано и записником са седнице (Mitchell, 1977). Овом, као и када је у питању учешће жена на наредним играма, претходили су сукоби женских група са лидерима и

телима МОК-а и њиховим ставовима да се прогрес човечанства може одржати само кроз поларитет полова и унутар поштовања ставова Кубертена по којем су жене декор Игара, односно само гости у мушком клубу (Јев, 1994). Учешћу жена нису ишла у прилог ни мишљења тадашње медицине о штетном утицају спорта на здравље жене, али ни културни стереотипи, верске норме, укупно ниски буџети за спорт, непостојање објеката и услова за тренинг жена. Немоћ да премосте ставове МОК-а, женске групе виде у прихватању, каквог, таквог ограниченог учешћа на ОИ, али и у оснивању паралелних женских спортских организација (Међународна организација женског спорта), одржавању светских (1921, 1922, 1923) и олимпијских игара жена (1922, 1926, 1930, 1934) и континуирани притисак, како на МОК, тако и на МСФ¹⁾ и НСФ²⁾, друштво и политику. Жена у спорту постаје стална тема око које се покрећу дебате, конфликти, одвија инађење обе стране, али и прва стратегија по којој се ово питање преноси у надлежност МСФ. Из данашње перспективе и организационог устројства Међународног олимпијског спорта, ово се може сматрати одлуком која је привидно уносила стабилност и компромис са Кубертеновим захтевом да се жене искључе из спорта (Pfister, 1996), али, у исто време, ово се може сматрати одлуком у правцу ширења базе, изградње уравнотеженог односа

према питањима развоја спорта кроз полну равноправност која је аутономно остављена МСФ.

Окончање Другог светског рата и ОИ у Лондону представљају почетак новог педесетогодишњег периода који карактерише борба за премоћ у спорту, блоковска подељеност и интензивно мешање политике у спорт на националном и интернационалном нивоу. Број спортских грана и дисциплина у којима се такмиче жене се увећава (Табела 1), такмичарски резултат напредује, шири се учесничка база, успешне спортисткиње граде „Модел улога“, отклањају се недоумице медицине о добробиту спорта на организам жена и девојчица, наука добија примат у закључивању о бенефитима спорта и путу изградње резултата. Развој медија промовише такмичења, а развој транспорта обезбеђује велику мобилност спортиста. Међународни такмичарски програм постаје богатији, поред континенталних шампионата и ОИ, као глобалног и мега спортског догађаја, почињу да се организују и светска првенства. Под утицајем лоби група усваја се велики број јавних докумената, док друштвени плурализам, либерализам, феминизам,...и многи други покрети, идеологије и филозофије мењају вредносни оквир и подстичу ону страну спорта која води ка глобализму, и у коме се питање жене у спорту решава кроз нови контекст.

Табела 1. Учешће жена на летњим олимпијским играма (ЛОИ)

Година	Број спортова	Број дисц.	Број НОК	Број жена	% учешћа	Година	Број спортова	Број дисц.	Број НОК	Број жена	% учешћа
1986.						1960.	6	29	45	610	11.4
1900.	2	3	5	22	1.6	1964.	7	33	53	683	13.3
1904.	1	2	1	6	0.9	1968.	7	39	54	781	14.2
1908.	2	3	4	36	1.8	1972.	8	43	65	1058	14.8
1912.	2	6	11	57	2.2	1976.	11	49	66	1247	20.7
1920.	2	6	13	77	2.9	1980.	12	50	54	1125	21.5
1924.	3	11	20	136	4.4	1984.	14	62	94	1567	23.0
1928.	4	14	25	290	9.6	1988.	17	86	117	2186	25.8
1932.	3	14	18	127	9.0	1992.	19	98	136	2708	28.8
1936.	4	15	26	328	8.1	1996.	21	108	169	3626	34.2
1948.	5	19	33	385	9.4	2000.	25	132	199	4069	38.2
1952.	6	25	41	518	10.5	2004.	26	135	201	4306	40.7
1956.	6	26	39	384	16.1	2008.	26	137	203	4639	42.4

¹⁾ МСФ – међународне спортске федерације

²⁾ НСФ – националне спортске федерације

Табела 2. Процентуални однос жена и мушкараца у укупном броју спортиста - учесника ЛОИ

Год. игара	Мушкарци	Жене
1924.	96%	4%
1952.	89%	11%
1972.	85%	15%
1988.	76%	24%
2008.	58%	42%

Спортске организације на свим нивоима спортске пирамиде се мењају. Ако би се ово пола века развоја спортске организације посматрало у односу на питање учешћа жене, могу се издвојити три периода, при чему први карактерише подизање гласа за равноправност („женски глас“). Други период карактерише рефлексивна која, као пренос искуства, подржава промену организације у циљу одржавања или даљу изградњу резултата. Трећи период је еволуција спортске организације која поред изградње резултата почиње да функционише у постмодерном вакуму друштва, и унутар кога се интензивирају античке вредности спорта и физичког вежбања, које подстиче хармонију духа и тела (Калос к’гатос) (Girginov & Parry, 2005). Спорт се сагледава као извор промена и полуга развоја појединца и друштва. Међу многобројним питањима промене организације, једно је нерешено и данас, а то је различит приступ мушкараца и жене према истим вредносним оквирима организације. Жену на лидерску функцију у спортској организацији доводи експертско знање, колико дуго ће остати на тој позицији зависи од организационе структуре, пословне културе и стања свесности стејкхолдерса у разумевању равноправности полова. Мушкарци и жене имају различит вредносни оквир и интересе, због чега све је више оних који мисле да спортској организацији, која се већ дуже време мења, треба више жена, него што жени треба спортска организација (Pfister, 1996).

Резултате ове, век дуге, борбе могуће је поделити на периоде кроз које се подстиче учешће жена у врхунском спорту са изласком на ОИ, односно кроз које се ради на нормативима који су усмерени ка позиционирању жене у телима спортских организација која доносе одлуке. Ипак, може се уочити да су регрутовање тренерског кадра и

статус професије остали ван озбиљних расправа и валидних решења. У првом простору резултат је **бројчана равноправност полова** у врхунском спорту, како у појединачним такмичењима, тако и на мултиспортским такмичењима какве су ОИ. Бројчана равноправност је резултат отворености игара, Повеље и филозофије, али и одлуке којом се МОК (1994) отворено ставио на чело међународног покрета са амбицијом да се питање контекста савременог живота жене и потреба равноправности полова оствари у спорту и кроз спорт. С друге стране, један број организација и женских мрежа полазиште за промену су тражиле у изградњи и развоју мреже полне интеграције. Резултати ових промена се очекују, али, како Табела 4 указује, и поред интензивне међународне активности, очито је да постоји застој у реализацији овог циља. Ипак, мора се нагласити да је заједничко МОК-у и женским организацијама препознавање значаја социјалних вредности спорта и став да оне могу и морају бити надограђене. Колико се успело може се сликовито исказати чињеницом да су само две жене биле председнице, односно да је 2003. године само 9 жена било на месту генералних секретара националних олимпијских комитета (НОК). Промоција жене на лидерској функцији је питање недефинисаног приоритета, док и само обављање лидерске позиције у динамичној спортској организацији није прилагођено одговорности жене према породици (Vandlandewijck & Thompson, 2011).

О учешћу жена у тренерском позиву мало је података. Анализом садржаја најновијих издања у простору професије спортски тренер (Blouise & Smith, 2010; Jones, 2007; Jones, Hughes, & Kingston, 2008; Girginov & Parry, 2005; Navin, 2011; Bergsgard, Houlihan, Mangset, Nodland, & Rommetvedt, 2007), аутори нису диференцирали овај проблем, па се тако ни у Индексу појмова ових издања не помиње област жена у спорту. Очито да је спорт добра средина за хомологну репродукцију или феномен по коме се доминантна група систематски реплицира. Жена као тренер у врхунском спорту, и жена као тренер мушкараца је још увек случајност. Још је теже срести жену ментора тренера, односно, како у САД, тако и Канади и Великој Британији, резултати истраживања указују да је и поред значајног повећања броја девојчица и девојака које се баве спортом, све мање жена тренера (Blom et

al, 2011). Непостојање модела улоге жене тренера, изостанак подршке школовања девојака за ову професију, трагање за боље плаћеним пословима, структурне препреке у самој спортској организацији, али и у агенцијама за запослење, само су неки од разлога за евидентно мали број жена тренера. Искљученост жене из професије је резултат затворености овог простора, односно изостанка подршке од стране спортиста, њихових родитеља и навијача (Kanter, 1977).

ЖЕНА У СПОРТУ - ДВЕ ПОСЛЕДЕЊЕ ДЕКАДЕ У РЕАЛИЗАЦИЈИ СТРАТЕГИЈЕ МОК

Значајан прираст жена у такмичарском програму олимпијских игара који се бележи закључно са играма у Пекингу (2008), отворио је питање реализације и других одлука МОК-а, а пре свега оних које се односе на учешће жена на лидерским позицијама у спортском покрету. На Олимпијском конгресу у Паризу (1994) уочено је да нема довољно жена у Покрету, након чега је већ 1995. формирана радна група „Жена и спорт“ која је касније прерасла у Комисију жена и спорт МОК-а. Прва светска МОК Конференција о женама у спорту одржана је у Лозани 1996. Ову и наредне године испуњавали су напори МОК-а да изради стратегију кроз коју ће се реализовати политика зацртана на Конгресу, а којом је предвиђено да до 2001. најмање 10% жена учествује у спортској организацији на нивоу на коме се доносе одлуке, односно да се до 2005. ово учешће повећа до 20%. Изградња контекста за деловања МОК-а одвијала се кроз: (1) програмску и финансијску подршку МСФ и НОК; (2) оснивање Центра за олимпијске студије и његово деловање у правцу истраживања улоге жене у спорту, (3) годишње семинаре са темом учешће жене у администрацији

спортских организација, жене као руководиоца, тренера, новинара..., (4) Конференција „Жена и спорт“ (www.ioc.org).

На првој конференцији са темом „Жена и спорт“ (1996), усвојена је листа препорука на којој се налази и признање да олимпијски идеали³⁾ не могу бити у целости испуњени без једнакости жене у спорту. МСФ, НОК, НСФ су још једном позвани да питање полне равноправности поштују у свим програмима и процедурама, да стварају једнаке могућности за спортисткиње, жене тренере, лидере и администраторе. Може се закључити да овај први договор ни изблиза не покрива сва питања учешћа жене у спорту, али је довољан оквир за деловање МОК-а и квалитетна платформа која је забележила своју прву победу, а то је бројчана равноправност на ОИ. Ова форма равноправности своје порекло води из допуна такмичарског програма, али пре свега из поштовања Повеље МОК и принципа универзалности Игара и Олимпијског покрета (ОП). Овај принцип се примењује унутар учешћа на ЛОИ и он је полазиште за реализацију бројчане равноправности. Повеља МОК-а гарантује да је спорт фундаментално право и да свако има право да учествује у спорту на начин и у складу са условима унутар којих ће бити равноправно третиран (www.ioc.org)

Принцип универзалности не важи за учешће на зимским олимпијским играма (ЗОИ). Ипак, како се види у Табели 3, учешће на ЗОИ се креће у правцу бројчане равноправност и то пре свега на основу ширења спортске базе врхунског резултата, фиксирање учесничких квота у односу на пол, равноправан третман жена и мушкараца у датом спорту, релокацији квота са једног на наредни НОК, релативно мали број НОК који учествују (86 у Ванкуверу). Бројчану равноправност подстичу и анализе успеха-неуспеха појединаца и тимова, али и анализа резултата и перспективност резултата у односу на дисциплину и пол, због чега се многи системи спорта прилагођавају, усавршавају и мењају (Јевтић, 2011а).

³⁾ Хармонијски развој појединца, савршенство и постигнуће, спремност на напор кроз такмичарску спортску активност, поштовање других, фер плеј, правда и једнакост, пријатељство, мир, толеранција, разумевање и културна повезаност.

Табела 3. Учешће жена на зимским олимпијским играма (ЗОИ)

Година	Број спортова	Број дисц.	Број НОК	Број жена	% учешћа	Година	Број спортова	Број дисц.	Број НОК	Број жена	% учешћа
1924.	1	2	7	13	5.0	1972.	3	13	27	206	20.5
1928.	1	2	10	26	5.6	1976.	3	14	30	231	20.6
1932.	1	2	7	21	8.3	1980.	3	14	31	233	21.7
1936.	2	3	15	80	12.0	1984.	3	15	35	274	21.5
1948.	2	5	12	77	11.5	1988.	3	18	39	313	22.0
1952.	2	6	17	109	15.7	1992.	4	25	44	488	27.1
1956.	2	7	18	132	17.0	1994.	4	27	44	523	30.0
1960.	2	11	22	143	21.5	1998.	6	31	54	788	36.2
1964.	3	13	28	200	18.3	2002.	7	37	77	886	36.9
1968.	3	13	29	211	18.2	2006.	7	40	80	960	38.2

Укључивање жена у такмичења на ОИ је један од првих и примарних циљева МОК-а, и јединствен пример реализације принципа интеграције. Ипак, тако није било на почетку, када су жене на II ОИ у Паризу (1900) учествовале у тенису и голфу, и када је МОК, хотимично или под притиском одступио од Кубертеновог веровања да су игре „говор у славу мушкарца“, а да жене на играма имају „декоративну и улогу у церемонијама проглашења најбољих“. Треће игре у Сент Луису (1904) ће остати запамћене и по првим политичким интервенцијама (Hardman & Carwyn, 2008), када је под притиском председника Рузвелта и Владе САД дошло до измештања игара из Чикага. Данас је полазиште стратегије учешћа жене у спорту базирано на декларацијама којима се гарантују права човека, прихватању разлика, вредности и врлина сваког појединца. Нико није идеалан, слабости и одсуство перфекције су својствени човеку, али свако има право да развија своје индивидуалне способности, да учествује у друштвеном, као и да одлучи шта ће радити у личном животу.

Олимпијске игре су догађај који афирмише индивидуалне вредности, и исте интегрише кроз заједничке активности (такмичење, тренинг, социјални контакти, културни и образовни програми...) (Jevtic, 2011b). Очито да је аксиологија у свом изучавању субјективних (припадају појединцу, олимпијске игре су важне сваком спортисти) и објективних вредности (олимпијске игре као процес и висок захтев постигнућа) имала своје место и у спорту (Hardman & Carwyn, 2008).

Иако се за вредности каже да су веровања која резултују моделом понашања, да особа која припада једном културном подручју показује сличне личне вредности и због чега се често говори о вредносном систему, очито је да милиони спортиста широм света, оба пола, по својим веровањима, ставовима и понашању у функцији учешћа на ОИ, припадају истом вредносном систему.

Анализа упућује на повећање учешћа жена на ОИ (табеле 2 и 3), односно увећање броја спортова и дисциплина. У исто време, констатује се да стабилно опада број жена у административним и руководећим структурама спортских организација. Да би се овакав тренд смањило или зауставио, МОК је 1996. усвојио предлог по коме НОК, МСФ, националне спортске федерације, као и све спортске организације које припадају међународном олимпијском покрету, треба да до децембра 2005. године за 20% увећају учешће жена у телима која доносе одлуке (нормативним и извршним). Закључено је да Олимпијска повеља треба да буде допуњена амандманима о једнакости мушкараца и жена. Овај план условио је организационо, програмско и кадровско прилагођавање самог МОК-а, укључујући и активности према олимпијским и препознатим међународним спортским федерацијама. Данас, када се овај процес анализира кроз учињено у датом времену, добијају се подаци по којима је до 2001. чак 114 националних олимпијских комитета, или 60,9% од тадашњих, имало 10% жена на организационом нивоу који доноси одлуке у спорту. Забележено је да 169 има једну жену, односно да 48

или 25,7% НОК-ова има више од 20% жена у извршним телима. Ништа мање није важан ни податак о успеху на нивоу Светске асоцијације НОК-а (*Association of National Olympic Committee, ANOC*) и континенталним олимпијским организацијама, унутар којих се бележи најмање једна жена у телима на којима се доносе одлуке. Међународне спортске федерације, како олимпијске, тако и оне које се налазе у групи „препознатих“, су делимично одговориле на овај циљ, па је тако 57% МСФ у олимпијским спортовима достигло 10% учешћа, од чега њих 32 са једном женом, односно 8 МСФ са више од 20% жена у извршним телима. У препознатим МСФ, 13 федерација је остварило учешће до 10%, 21 има макар једну жену, односно 6 има више од 20% жена у извршним телима (Fasting, 2000). Африка бира више жена на хијерархијски вишем положају у организацији у односу на остале континенте. Спортисти на изборима својих представника у Покрету поштују равноправност, а ту су и многобројне међународне спортске федерације које подстичу учешће жена у такмичењу (нове дисциплине у пливању, атлетици, бициклизму, мачевању...). Нису неактивни ни национални комитети, који имају све више жена у својим делегацијама (такмичарске, администрација, тренери, лидери).

Игре у Атини су биле прекретница у броју жена на одлучујућим позицијама. Тако су се у Организационом комитету игара нашле три веома утицајне жене из друштвено-политичког живота Грчке, да би након ових игара број жена на руководећим положајима, а нарочито у Ванкуверу и Лондону, ишао изнад постављених стандарда МОК-а. Наравно у овом случају се ради о женама са изузетним професионалним биографијама у међународном олимпијском покрету и експертима за менаџмент мега спортског догађаја, какве су олимпијске игре. На Играма у Атини жене су освојиле више медаља него икада пре тога, број дисциплина у којима су се такмичиле је увећан са 132 у Сиднеју на 135, више жена је било на функцији шефа мисије НОК, увећан је број жена које су носиле заставу на церемонијама, а такмичарски програм жена је богатији за рвање. Промене учешћа се бележе и у делу писаних медија, са учешћем жена од 16.6% у групи регистрованих извештача. Очито да је правило МОК-а из 1991, да се у програм ОИ укључе жене на страни полно мешовитих спортова, дало ефекат, па се тако

2008. у Пекингу бележи наступ жена у 26 од 28 спортова летњег програма Игара. Такође је очито да је и даље активан предлог Хуан Антонио Самарана из 1981, на основу кога су две жене изабране на места потпредседница МОК-а, односно од када се број жена у телима МОК-а увећао до 23 чланице. Неконзистентност политике или проблеми са изборима одредили су да се овај број 2009. смањио на 16 жена од 107 активних чланова. Велика полемика се иначе води о избору у телима МОК-а, тако да конгресна документа из Копенхагена доносе предлоге измена ових избора⁴⁾.

Као једна од мера и активности МОК-а у простору афирмације жене у спорту је и организација међународних конференција „Жена и спорт“ (од 1996). Са ових конференција се упућују позиви за акцију спортским организацијама, владама, јавним властима, агенцијама за развој, школама, образовним и истраживачким институцијама, организацијама које окупљају жене.

Деловање МОК-а преко нивоа НОК обезбеђено је кроз програме регионалних семинара за жене администраторе, тренере, службена лица, новинаре. Са истим циљем, Олимпијска солидарност је отпочела са суфинансирањем програма који се баве питањима полне једнакости, кампањама, истраживањима, изградњи националне структуре кроз базе података, мрежа и сл.

Резултати научних истраживања су постали подршка настојањима МОК-а да афирмише и реализује зацртану агенду. Тако студија Универзитета у *Loughboroughy* садржи факта о историји, утицају културе и религије на учешће жене у спорту. Саставни део ове студије је и брига о жени и њеном месту у олимпијском покрету, маркетингу, бизнису, полна равноправност, медији, партнерство, руковођење, „Модел улога“. Група признатих лекара и истраживача објављује монографију „Жена у спорту“ (Drinkwater, 2000) уз подршку МОК-а, која има за циљ да одговори на нарасле спортско-медицинске проблеме жене у спорту, али да буде и водич добре праксе за велики број жена укључених у спортску медицину, физиологију и физијатрију. Кроз осам поглавља, 57 аутора обрађује историју учешћа жена у покрету, физиологију жене у спорту, специфичности спортског тренинга, „тријаду спортисткиња“,

⁴⁾ XIII Olympic Congress, IOC Eds.

психолошке аспекте, превенцију и третман спортских повреда. Одговоре на многа питања у односу на спортисте параолимпијце могуће је наћи у монографији коју су уредили Вандлендевик и Томпсон (*Vandlandewijck & Thompson 2011*). Много је питања која оптерећују параолимпијски покрет, и она нису само у делу укључености жене на нивоу вежбача и такмичара, већ се односе и на борбу сваке појединачне учеснице, као и целине организација са стереотипом унутар кога се спорт и даље сматра ирелевантним за све оне проблеме које жене са хендикепом имају у свету данашњег живота и данашњих вредности (Tweedy & Howe, 2011).

Став по питању учешћа жене у спорту МОК исказује годишњим трофејом који се додељује појединцима за заслуге у програмима подршке учешћа девојчица, девојака и жена у спорту (www.ioc.org)

АКТИВНОСТИ ПОДРЖАНЕ ОД СТРАНЕ МОК

У мају 1994. године одржана је Прва међународна конференција посвећена жени у спорту. Конференција у Брајтону је изнедрила декларацију (*Brighton Declaration*) коју су подржале многобројне организације и појединци који се налазе у ланцу одлука од значаја за међународни спорт и укупне међународне односе. Декларацију подржава и МОК, што није случај са његовим чланицама, нарочито не са онима у Европи. Тако

је Данска тек 2011. потписала ову декларацију, постала једна од 261 потписнице, и једна од 23 потписнице од укупно 49 чланица Европског олимпијског комитета (ЕОК). Олимпијски комитет Србије је један од 26 националних комитета ЕОК-а који није потписао ову декларацију.

Декларација из Брајтона обухвата питања којима се тражи: (и) једнакост полова у спорту и друштву, (и) безбедни и опремљени објекти за тренинг, (и) развој спортисткиње унутар организационе пирамиде система спорта (школски и јуниорски спорт), (и) подршка учешћу у спорту, врхунском спорту, (и) стратегија учешћа у руковођењу спортом, (и) образовање и професионална оријентација жене у спорту, (и) информације и питања даљег развоја, (и) национална и међународна кооперација. Конференције су форме рада на којима се доносе декларације и позиви за акцију спортских организација, влада, јавних власти, агенција за развој, школа, образовних и истраживачких института, организација које окупљају жене. Потписнице декларације и многобројне организације су у поводу имплементације ових принципа реализовале велики број програма (Табела 4). Тако је конференција у Монтреалу (2002) обезбедила приручник који у виду “алата” садржи примере акционог плана и ток активности усмерених ка развоју капацитета спортских организација (интернационалних и националних). Приручник садржи предлог инструмената за мониторинг напредовања. Богат је примерима о развоју друштвених и демократских вештина, о учешћу жена у економској регенерацији и смањењу негативних ефеката сиромаштва.

Табела 4. Примери пројеката у различитим просторима спорта девојака и жена

Земља	Програм-област	Циљна група	Садржај програма	Циљ
USA	Упутство за родитеље	Узраст 7-19	Вредности спорта за девојчице, потребе у односу на узраст, позитивно искуство, релација родитељи-дете-тренер, волонтери у програму, права детета	Родитељи у подршци програму веће укључености
GER	Руковођење у спорту	Чланови управних тела НСФ	Структура програма за жене, анализа тренутне ситуације, циљеви, праћење и евалуација програма	Промене унутар националног система спорта
AUS	Трудноћа и спорт	Спортисткиње, спортске организације	Рестрикција у учешћу жена у другом стању у спорту, упутства, национални форум, Нова документација	Информација, резултати науке и статистика о учешћу, одговор на питања, информације о утицају на здравље, медицина, закони, осигурање, етика
CAN	Средства у промоцији програма	Делегати Треће светске конференције	Промене организације, система и структуре, упутства индивидуалног развоја, средства за акцију	Међународна радна група
AUS	Жене у олимпијском тиму	Жене могући лидери	Документа учешћа жене у руковођењу, Радионице	Личне вештине и знања, имплементација на радном месту, запослења на руководећим позицијама
UK	Руковођење у спорту	Жене са амбицијом у руковођењу спортом	Жене са искуством као татори у изградњи вештина и поверења женама са амбицијом руковођења у спорту	Комуникационе вештине, изградња поверења, разумевање специфичности спорта, мрежа
USA	Ментор програм	Девојке и жене	Девојке на почетку каријере и жене са искуством у систему спорта	Дијалог и помоћ у каријери
UK	Религија и спорт	Девојке и жене исламске вероисповести	Примери добре праксе, подстицање лидерства, ширење информација, Приручници	Афирмација Олимпијске повеље у делу полне равноправности
AUS	Повећање броја учесница	Средња школа	Учешће, позитивно искуство, могућности, динамични и интересантни садржаји	Локалне организације, клубови у оквиру пројекта Активна АУС
USA	Скаутинг девојчица	Узраст 5-8	Развој моторичких способности и припрема за учешће у програмима ф.в. и у спорту	Вештине за учешће у организованом спорту, <i>Fun and Fit</i> пројект
GER	Култура младих	Узраст 8-15	Девојчице урбаних простора и учешће у спортовима на улици (трчање, баскет, фудбал, плес, скејт, плес на ролерима)	Дан девојчица, радионице и предавања
AUS	Телентоване девојке са инвалидитетом	Узраст 11-18	Креирање могућности, специјалне активности, идентификација и развој талената	Промоција кроз спорт, развојни кампови
AUS	Програм пливања за жене	Девојке и жене муслиманске вероисповести	Затворени програми пливања	Укључење жена које не учествују у спорту услед културне различитости
CAN	Тренинг тренера	Жене тренери	Тренерска компетентност, изградња ментор тренера	Програм пливачке федерације у смислу јачања тренерске структуре на нивоу 4 тренерске лиценце
CAN	Часопис за тренере	Жене тренери свих нивоа компетентности	Специфичност жене тренера, Модел улога жене тренера у клубу	Значај мајчинства, решавања проблема жена тренера, компетентност, технологија тренинга, специфичност
USA	Тренинг	Тренери за девојчице и девојке	Упутство за рад са клијентима, развој вештина, мрежа, рефлексија, професионалне могућности	Оквир за рад тренера
FIN	Врхунски спорт	Врхунске спортисткиње	Квалитет тренинга, младе спортисткиње, олимпијски кандидати, жене тренери	Подршка спортској и професионалној каријери, тренинг, студије развоја резултата
AUS	Врхунски спорт	Младе спортисткиње	Помоћ младим и талентованим девојкама, улога локалне заједнице, награде, тренерске клинике	Подршка, подстицање локалне заједнице
CAN	Врхунски спорт	Врхунске спортисткиње	Каријера након спорта, здравствена заштита, финансијска подршка, опрема и реквизити	Администрација програма којим се координишу различите фазе и области изградње врхунског резултата
NOR	Врхунски спорт	Врхунске спортисткиње у спортовима зимског и летњег програма ОИ	Увећање броја жена тренера које воде норвешки спорт, квалитет женског спорта у функцији освајања медаља	20% учешћа жена у олимпијским делегацијама, победа и медаље, истраживање, пројекти, конференције

Конференција у Сиднеју (2010) се, поред питања утврђених на конференцијама у Виндхуку (Намибија, 1998) и Кумамоту (Јапан, 2006), ба-

вила проблемом успешности реализације учешћа жене у борду директора спортских организација (Табела 5).

Табела 5. Учешће жена у одбору директора (www.sydneyscoreboard.com)

Земља	Број НСФ	Број жена директора у одборима	Укупан број директора одбора	Жене у борду директора (%)
Аустралија	55	89	400	22.25%
Канада	58	148	607	24.38%
Данска	1	1	7	14.29%
Финска	10	33	98	33.67%
Индија	1	2	12	16.67%
Ирска	22	49	237	20.68%
Малта	14	18	97	18.56%
Нови Зеланд	51	97	355	27.32%
Јужна Африка	1	1	15	6.67%
Танзанија	15	27	173	15.61%
Велика Британија	79	160	805	19.88%
САД	36	121	498	24.30%
Замбија	20	43	169	25.44%

Заједничко за све конференције је позив да се афирмишу принципи Брајтонске декларације, прати и извештава о њеној имплементацији, као и да се реализују закључци конференције из Виндхука којима се тежи ка:

- једнакости жене у спортском покрету, ближе сарадњи између спорта и организација које окупљају жене, представнике образовања, омладине, здравља, права човека, баве се питањем запослења;
- промоцији и размени информација око позитивних приступа укључењу девојчица и жена у спорт, као и о другим здравственим, друштвеним и економским питањима од значаја за жену;
- изградња капацитета за учешће жене у руководећим структурама, њена видљива улога на свим нивоима организације спорта. Треба осигурати механизме кроз које ће девојчице моћи да учествују у политици избора програма који имају значај на њихов развој.

- превазилажењу кризе физичког васпитања, јачању квалитетног програма, као кључног средства у упознавању девојчица са васпитним, образовним, друштвеним и другим бенефитима који се могу стећи кроз школу и у животној средини;
- подстицању медија да позитивно описују значај укључења девојака и жена у спорт;
- стручној политици која осигурава учешће девојчице и жене уз поштовање различитости, укључујући факторе расе, способности, узраста, религије, сексуалне оријентације, етничке припадности, језика, културе, или статуса хендикеп.
- подстицању влада на израду и усвајање легислативе, јавне политике, финансирања програма којима се обезбеђује полна равноправност у свим формама спорта;
- увећању броја жена истраживача у спорту, односно да се више истраживача бави питањима од значаја за учешће жена у спорту.

ЗАКЉУЧАК

Време за нама карактерише борба за равноправност жене у спорту и промена која је од ортодоксног става стигла до принципа и идеологије који припадају глобализму. Ток промена је текао по принципу *top-down*, од кровних и репрезентативних организација ка извршиоцима за које се тежи груписање, изградња мреже подршке и мреже за иновациону стратегију.

У датом моменту МОК се ставио на чело промена у правцу полне равноправности у спорту. Многи противуречни знакови (*contradictio symptoma*) се региструју како унутар кровне, тако и на нивоу националне организације спорта. Тако, мере које су прописане од МОК-а, и за сам МОК, нарочито оне које се односе на лидерску функцију жене, како пракса показује, не реализују се, забележен је застој, и постојећи процес промена се креће од „жене ка жени“, односно од једне до друге организације и-или агенције које се баве овим питањем. У Србији се овај процес одвија од једног до другог младог лидера који без стратегије, искуства, вештина и стручне оријентације овај процес испуњавају активностима од једног до другог скупа.

Правац промена у коме су се одвијале промене учешћа жена припада реализацији различитих циљева, и то:

- Бројчана равноправност у покрету и самој физичкој активности;
- Допуна програма такмичења, нарочито у делу изласка на ОИ,
- Промоција жена - спортских лидера;
- Кампање према равноправности и једнакости и
- Активности на помоћи националним телима, која су најчешће национални олимпијски комитети, усмерених ка увећању учешћа жена.

У делу бројчане равноправности учешћа на ОИ резултати нису мали. Учесће жена је од Игара у Атланти порасло до скоро 43% у Пекин-

гу, односно увећан је број спортова и дисциплина у којима жене такмиче. Увећао се и број националних олимпијских комитета који се такмиче у конкуренцији жена. У Пекингу само два НОК, од њих 205, нису имали жене у спортском делу делегација. Истоветан тренд се региструје и у зимском програму ОИ.

Contradictio Symptoma о жени у спорту је евидентна. Тако:

- Анализа докумената Конгреса МОК-а из Копенхагена указује да се на овом скупу није дебатовало, закључивало или расправљало о питању жене у спорту. Неколико саопштења ни изблиза нису довољна за закључак о испуњавању агенде ОП са почетка 21. века, односно, као да се десило „испадање“ ове теме са агенде покрета. Тешко је прихватити да се све успорило оног момента када се догодила **бројчана једнакост** полова у такмичарском делу Игара, и након чега су донете одлуке да се у циљу одрживости Игара број спортиста-спортисткиња контролише на садашњих 10.500. Могло би се рећи да се одступање Покрета од агенде у делу лидерства жена у спорту дешава као немоћ пред многобројним баријерама које своје порекло имају у културном и верском диверзитету унутар националног нивоа, али и као немоћ да се постави нови вредносни оквир унутар кога би се трагало за новим односима и правцима.
- Сви проблеми око учешћа жена у модерном спорту најбоље се уочавају унутар параолимпијског покрета. Овај Покрет је на самом почетку, у периоду када се врхунски резултат користи за промену стеротипа жене са хендикепом, када се настоји да се од слабе, неактивне и жртве, жена кроз спорт преведе у невероватну, динамичну, успешну. Параолимпијски спорт је део културне политике различитости и он се мора препознати као место развоја, али и место отпора и органичења која потичу из културне идеологије.

ЛИТЕРАТУРА

1. Bergsgard, A.N., Houlihan, B., Mangset, P., Nodland, I.S., & Rommetvedt, H. (2007). *Sport Policy, A Comparative Analysis of Stability and Change*. Singapore: Elsevier.
2. Blom, C., Abrel, L., Wilson, J.M., Lape, J., Halbrook, M., & Judge, W.L. (2011). Working with Male Athletes: The Experiences of US Female Head Coaches. *Journal of Research in Health, Physical Education, Recreation, Sport and Dance*, VI(1), 54-61.
3. Blouce, D., & Smith, A. (2010). *Sport Policy and Development*. London: Routledge.
4. Vandlandewijck, C.Y., & Thompson, R.W. (Eds) (2011). *The Paralympic Athlete*. Oxford: Wiley – Blackwell.
5. Girginov, V. (2008). *Management of Sports Development*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
6. Girginov, V., & Parry, J. (2005). *The Olympic Games Explained*. London: Routledge.
7. Defrantz, L.A. (2009). Women and Sport in the 21st Century Olympic Movement. In XII *Olympic Congress Contribution Book* (pp. 313-314). Lausanne: International Olympic Committee.
8. Drinkwater, B.L. (Ed) (2000). *Women in Sport*. Oxford: Blackwell Science.
9. Jeu, B. (1994). Sport, a Social and Cultural Phenomenon. In “*For Humanism of Sport*” Ed of Comite National Olimpique et Sportif Francais, Paris.
10. Јевтић, Б. (2011a). Систем спорта, спортски стручњаци и болоњски процес. У Г. Касум и сар. (Ур), *Ангажованост наставно-научног кадра са акредитованих државних факултета спорта у оквиру активности националних спортских савеза и елитних клубова и стручног кадра из националног спорта у систему образовања и усавршавања на акредитованим спортским државним образовним институцијама* (стр. 7-31). Београд: Факултет спорта и физичког васпитања и Министарство омладине и спорта.
11. Jevtic, B. (2011b). The path of true values. ACC Journal, Issues B. *Social Sciences and Economy*, 2, 82-88.
12. Jones, L.R. (2007). *The Sports Coach as Educator. Re-conceptualising Sports Coaching*. London: Routledge.
13. Jones, L.R., Hughes, M., & Kingston, K. (2008). *An introduction to sports coaching, from science and theory to practice*. London: Routledge.
14. Kanter, R.M. (1977). *Men and Women of the Corporation*. New York: Basic Book.
15. Mitchell, S. (1977). Women participation in the Olympic Games 1926. *Journal of Sport History*, 4, 208-228.
16. Navin, A. (2011). *Sports Coaching, A Reference Guide for Students, Coaches and Competitors*. Ramsbury: The Crowood Press.
17. Pfister, G. (1996). Women Sport in Europe. In D. Levinson, K. Christensen (Eds). *Enciclopedia of World Sport: From Ancient time to the Present*. III (pp. 1159-1169). Santa Barbara: ABC-Clio.
18. Povelja Olimpijskog pokreta (www.ioc.org).
19. Tweedy, S., & Howe, D. (2011). Introduction to the Paralympic Movement. In C.Y. Vandlandewijck, & R.W. Thompson, (Eds). *The Paralympic Athlete* (pp. 3-30). Oxford: Wiley – Blackwell.
20. *Toward Better Sport, Good Practices for Women and Girls in Sport* (2003). Australian Sport Commission. Canberra: New Millennium Print.
21. Fasting, K. (2000). Women’s Role in National and International Sports Governing Bodies. In B.L. Drinkwater (Ed), *Women in Sport* (pp. 441-450). Oxford: Blackwell Science.
22. Hardman, A., & Carwyn, J. (2008). Philosophy for Coaches. In L.R. Jones, M. Hughes & K. Kingston. (Eds), *An introduction to sports coaching, from science and theory to practice* (pp 64 -72). London: Routledge.
23. Whitson, D., MacIntosh, D. (1989). Gender and power: explanation of gender inequalities in Canadian national sport organizations. *International Review for the Sociology of Sport*, 24, 137-150.
24. www.ioc.org
25. www.sydney scoreboard.com
26. XIII Olympic Congress, IOC Eds 2010.